כיתה ה' | תושב"ע · משנה | שיעור 1 מתוך 3 | 45 דק' | ראש השנה א, א

"ארבעה ראשי שנים הם": כמה ראשי שנה יש?

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים ימנו את ארבעת ראשי השנים במשנה ואת התאריך של כל אחד.
- התלמידים יסבירו לשם מה צריך כמה "ראשי שנה" (למלכים, לשנים, לאילן...).
- התלמידים יכירו את המחלוקת בין בית שמאי לבית הלל על ראש השנה לאילן.

❓ השאלה הגדולה של היחידה

למה צריך "התחלה חדשה"?

בכל שיעור מוסיפים לבריסטול "התחלה" אחת שהמשנה מלמדת עליה.

🧪 פתיחה

שואלים: מתי מתחילה אצלכם "שנה חדשה"? (ראש השנה, 1 בינואר, יום ההולדת, שנת הלימודים בספטמבר). למה יש כמה התחלות?

📖 הסבר למורה

המשנה פותחת: "ארבעה ראשי שנים הם". באחד בניסן ראש השנה למלכים ולרגלים; באחד באלול למעשר בהמה (רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים: באחד בתשרי); באחד בתשרי לשנים, לשמיטין וליובלות, לנטיעה ולירקות; ובאחד בשבט ראש השנה לאילן כדברי בית שמאי, ובית הלל אומרים: בחמישה עשר בו.

הרע"ב מסביר את "למלכים": מלכי ישראל סופרים את שנות מלכותם מניסן, כך שאם מלך מלך באדר, כשמגיע ניסן כבר נגמרה לו שנה ראשונה. בכיתה ה' מספיקה הדוגמה הזאת; החלק על שטרות ארוך ולא מובא.

החיבור לימינו: ט"ו בשבט הוא "ראש השנה לאילן" כדברי בית הלל, ואנחנו חוגגים אותו. את המושגים מעשר בהמה, שמיטה ויובל אפשר להסביר במשפט אחד כל אחד.

זרמים: נכתב לחמ"ד, לפי תכנית המשנה של משרד החינוך (מסכת ראש השנה בכיתה ה'; תכנית המשנה לכיתה ה' באתר משרד החינוך). בממלכתי אפשר להשתמש בשיעורים כהיכרות עם המשנה ועם החגים והמנהגים שהיא מתארת.

📜 המקור (המשנה מתוך ספריא, נוסח תורת אמת; רע"ב מתוך ספריא)

משנה, ראש השנה פרק א, משנה א

> אַרְבָּעָה רָאשֵׁי שָׁנִים הֵם. בְּאֶחָד בְּנִיסָן רֹאשׁ הַשָּׁנָה לַמְּלָכִים וְלָרְגָלִים. בְּאֶחָד בֶּאֱלוּל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעְשַׂר בְּהֵמָה. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים, בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי. בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה לַשָּׁנִים וְלַשְּׁמִטִּין וְלַיּוֹבְלוֹת, לַנְּטִיעָה וְלַיָּרָקוֹת. בְּאֶחָד בִּשְׁבָט, רֹאשׁ הַשָּׁנָה לָאִילָן, כְּדִבְרֵי בֵית שַׁמַּאי. בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים, בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ:

רע"ב (ר' עובדיה מברטנורא) על ראש השנה א, א

> אַרְבָּעָה רָאשֵׁי שָׁנִים הֵן. לַמְּלָכִים. מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל מוֹנִין לָהֶם מִנִּיסָן. שֶׁאִם מָלַךְ מֶלֶךְ בִּשְׁבָט אוֹ בַּאֲדָר, מִשֶּׁהִגִּיעַ נִיסָן כָּלְתָה לוֹ שָׁנָה וּמַתְחִילִין לִמְנוֹת לוֹ שָׁנָה שְׁנִיָּה. וּמִקְרָא נָפְקָא לָן דְּמִנִּיסָן מָנִינַן לְהוּ, דִּכְתִיב (מלכים א ו) וַיְהִי בִשְׁמוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית בְּחֹדֶשׁ זִו הוּא הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לִמְלֹךְ שְׁלֹמֹה עַל יִשְׂרָאֵל, מֵקִישׁ מַלְכוּת שְׁלֹמֹה לִיצִיאַת מִצְרַיִם, מַה יְּצִיאַת מִצְרַיִם מִנִּיסָן מָנִינַן לַהּ, אַף לְמַלְכוּת שְׁלֹמֹה מִנִּיסָן מָנִינַן לַהּ.

⚖️ כתוב / מפרשים

בצד אחד מה שכתוב במשנה במפורש, ובצד השני פירוש, עם שם המפרש. הפירוש הוא דרך אחת להבין, לא חלק מהמשנה.

📜 כתוב במשנה	🔍 מפרשים (ושל מי הפירוש)
"אַרְבָּעָה רָאשֵׁי שָׁנִים הֵם"	לא רק "ראש השנה" אחד: לכל עניין יש התחלה משלו.
"בְּאֶחָד בְּנִיסָן רֹאשׁ הַשָּׁנָה לַמְּלָכִים"	רע"ב: מלכי ישראל מונים את שנותיהם מניסן; מלך שהתחיל באדר, בניסן כבר מתחילה שנתו השנייה.
"בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים, בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ"	מכאן ט"ו בשבט: ההלכה כבית הלל (כך נוהגים).

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

חומרים: לוח שנה עברי, דף העבודה

1. פתיחה: כמה "שנים חדשות" יש לנו? (6 דקות)
2. קריאת המשנה וסימון ארבעת התאריכים בלוח שנה עברי (12 דקות)
3. טבלה בזוגות: תאריך, למה, מי אומר (10 דקות)
4. דף העבודה (12 דקות)
5. סיכום: הבריסטול, "התחלות" (5 דקות)

💬 שאלות לדיון

הבנה (מה כתוב?)

1. מה ארבעת התאריכים במשנה?
2. מה ראש השנה לאילן לפי בית שמאי, ומה לפי בית הלל?

פרשנות (מה זה אומר?)

1. לפי הרע"ב, איך סופרים את שנות המלך?
2. למה, לדעתכם, יש לכל עניין ראש שנה משלו?

הערכה (מה דעתי?)

1. אם הייתם קובעים "ראש שנה" חדש לכיתה, מתי הוא היה ולמה?

🏁 סיכום השיעור

מוסיפים לבריסטול ארבעה עיגולים עם ארבעת התאריכים. כל תלמיד כותב: "ההתחלה החדשה שלי השנה היא..."

🎟️ כרטיס יציאה (2 דקות)

בסוף השיעור כל תלמיד כותב על פתק:

1. דבר אחד שלמדתי היום: _____
2. שאלה אחת שעדיין יש לי: _____

💡 הערות למורה

המונח "רגלים" (פסח, שבועות, סוכות) והקשר שלו לניסן ראוי להסבר קצר. מעשר בהמה, שמיטה ויובל: מספיק משפט הסבר לכל אחד.

📝 בדף העבודה

טבלת ארבעת ראשי השנים, מחלוקת בית שמאי ובית הלל, פירוש הרע"ב ו★ שאלת אתגר. מחוון מלא בעמוד השני.

מקורות

- משנה ראש השנה א, א (ספריא)
- רע"ב על ראש השנה א, א (ספריא)

מחוון: ארבעה ראשי שנים

1. ניסן: למלכים ולרגלים · אלול: למעשר בהמה · תשרי: לשנים, לשמיטין וליובלות, לנטיעה ולירקות · שבט: לאילן.
2. בית שמאי · בית הלל · רבי אלעזר ורבי שמעון.
3. ב. בניסן הקרוב
4. ט"ו בשבט, ראש השנה לאילן; כבית הלל (בחמישה עשר בו).
5. תשובה פתוחה. כיוון: בזמן הזה עיקר הגשמים כבר ירדו והעצים מתחילים לפרוח מחדש. (זה הסבר מקובל, לא כתוב במשנה.)